

سیره اخلاقی بانو امین

حدیث بزرگداری^۱

چکیده

شناخت شخصیت های زنان جهان اسلام گام ضروری در جهت زنده کردن ارزش های اسلامی و بالاترین علت بر نیرومندی زنان مسلمان است.

بانوی مجتهد نصرت بیگم معروف به بانوی ایرانی از عالمان ممتاز عالم تشیع بوده، این بانو عمر با عزت خود را وقف تربیت و تعلم معارف اسلامی کرده و در پیمودن راه و ریاضت کشیدن و مطالعه قرب و حق تعالی به مخزن العرفان دست یافت و تالیفات با ارزشی در زمینه های حدیث، حکمت، تفسیر قرآن، فقه، اخلاق و اصول از خود بر جای گذاشته، ایشان با اندیشه های خردمندانه خود به تاسیس حوزه علمیه خواهران در جهت حرکت علمی و معنوی زنان در دوران خود بود.

در این مقاله سعی شده که به معرفی ابعاد محدودی از بعد های اخلاقی معنوی بانوی مجتهده ضمن گرامیداشت شخصیت آن استاد علم و تقوا، زنان متعهد مسلمان جامعه را با وظایف عظیم خود آشنا سازد.

کلید واژه: بانو امین، سیده تربیتی، آثار و آراء اخلاقی و عرفانی، اجازات، فعالیت های اجتماعی.

^۱ - طلبه سال دوم سطح دو حوزه امام خمینی (ره)

فرهنگ و تمدن اسلامی در بین تمدن های بزرگ عالم از ارزش و اعتبار بالایی برخوردار است. که از خصوصیات قابل توجه آن مقام و منزلت زنان در عرصه این فرهنگ بوده و هست؛ به خصوص آموزش های انسان ساز شیعه که در این میان ممتاز است.

با جستجو و پژوهش در آثار گوناگون پی می بریم که از همان قرن های اولیه هجری عرصه تلاش برای بانوان به ویژه در زمینه های علمی، فرهنگی، اجتماعی مهیا شده است. پیدایش این گونه فرهنگی در بانوان از دوران رسالت پیامبر(ص) و معصومان(ع) و حتی بعد از آن ادامه داشته است. چنین قضیه ای در تاریخ ایران مشهود و به طور چشمگیری مورد توجه قرار گرفته است. اصفهان نمونه بارز آن است که محل پرورش بانوان عالمه ی بسیاری در دوران مختلف بوده است که بانو نصرت بیگم یکی از همین عالمان پرورش یافته است. بانوی برخاسته از سلسله جلیله سادات خاتون آبادی است ، خاندان امین، فرق این شجره طیبه می باشد، این بانوی گرانقدر آدمهای زیادی، فقیه، واعظ، مفسر و ... به جامعه اسلام اهدا کرده است . امید می رود که بیان زندگانی این عالم بزرگوار بتواند گامی مثبت در جهت شناخت شخصیتی توانمند در زمینه های علمی و معنوی باشد تا زنان جامعه ما او را در همه عرصه های زندگی الگوی خود قرار دهند.

زندگانی، خاندان و تبار

بانو سیده نصرت بیگم در سال ۱۲۶۵ هـ.ش^۱، در شهر اصفهان دیده به جهان گشود. پدرشان حاج سید محمدعلی امین‌التجار اصفهانی، شخصی مومن و بخشنده بود. مادریشان شریف، متعبد و خیرخواه بود. خاندان جنابی‌ها، دودمان مادر این کودک، مومن و سادات با شرافت اصفهان در عصر صفویه بودند. بانو امین دارای سه برادر بزرگتر از خود می‌باشد مادر ایشان با دید آگاهانه در سن چهار سالگی فرزند خویش (سیده نصرت) را برای آموزش قرآن و فراگیری و خواندن و نوشتن به مکتب خانگی (خدیدجه بیگم) فرستاد در حالی که در آن زمان کمتر خانواده ای فرزند خود را برای کسب دانش به مکتب خانه می‌فرستاد^۲ بدین سان بانو امین تحصیلات خود را ادامه داد تا اینکه میان خواستگاران^۳ش، پسر عمویش، حاج میرزا آقا، ملقب به (معین‌التجار) را انتخاب کرد. وی در تمام مدتی که در خانه‌ی پدر و مادرش بود آنها از دختر خود به خوبی مراقبت کرده و تمام تلاش خود را برای تربیت او می‌کردند بعد از این پس، سیده نصرت به خانه داری و تربیت فرزندان مشغول شد. وی با این وجود دست از ادامه تحصیل برنداشت و به تحصیل در معارف اسلامی پرداخت ایشان دارای هشت فرزند بودند که هفت تن از آنها در زمان زندگی وی به مرگ زودهنگام دچار شدند که ایشان این واقعه را آزمایش خداوند تعبیر می‌کردند.

مدارج علمی

سیده نصرت علوم مختلف را نزد استادان خویش در منزل فرا می‌گرفت^۳ وی معارف علمی و معنوی را به بهترین شکل آموخت. با توجه به تلاش فراوانی که در جهت فراگیری علوم قرآنی در پی داشت به

^۱ - یادنامه، ۱۳۷۱، ص ۹.

^۲ - ریاحی، ۱۳۷۶، ص ۸۳.

^۳ - ریاحی، ۱۳۷۵، ص ۵۷.

مقامات بالای دست یافت چنانکه در این باره آمده: در پرتو معتقدات دینی، معنوی و قلبی اش، که در ارتباط با منبع فیض الهی بود رشد یافت. بانو امین بعد از آنکه نحو، صرف، تفسیر، حدیث، بلاغت، فقه، اصول و فلسفه را آموخت و به مطالعات خود در سطوح عالی ادامه و او تا به درجه اجتهاد رسید. یکی از استادان بانو امین مرحوم آیت الله حاج میر سید علی نجف آبادی بیان کرده است روزی شنیدم فرزند ایشان فوت شده فکر کردم خانم دیگر درس را تعطیل خواهد کرد، ولی برعکس دو روز دیگر کسی را به سراغم فرستاد که برای تدریس به منزل ایشان بروم و من از علاقه ایشان به درس سخت تعجب کردم.

مقام والای علمی (ملکه اجتهاد)

بانو امین با داشتن استعداد شبانه روزی و تلاش و اراده قوی و بردباری بسیار در برابر شدايد و مشکلات بعد از سالها تحصیل و کوشش مداوم به دریافت اجازه اجتهاد موفق شد. بعد از چهل سال که از عمر پربار ایشان گذشت مورد حضرات آیات عظام حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی موسس حوزه علمیه قم و حاج شیخ محمد کاظم شیرازی قرار گرفت و به دریافت جایزه اجتهاد نایل شد. مقام شامخ علمی و معنوی این بانوی فرزانه از اجازه روایت آیت الله شیخ محمدرضا ابوالمجد نجفی به خوبی استنباط می شود. نتیجه آن همه کوشش و تلاش علمی که زمینه آن را تقوای علمی و زهد آن بانوی پرهیزگار فراهم کرده بود، به علت دانش بالایی که ایشان داشتند حتی دانشمندان بزرگ، فقیه اهل بیت و مردان عظیم الشان از خانم امین درخواست اجازه روایت می کردند.

واکنش نسبت به واقعه کشف حجاب

تلاش های پی در پی این بانو در آن زمان که زنان و دختران حق خروج از خانه را نداشتند در خور توجه است البته ایشان به دلیل یادگیری علم بیشتر اوقات خویش را در خانه سپری می کردند و کمتر از خانه خارج می شدند ولی ایامی که ضروری می دیدند که باید دفاعی صورت گیرد و کاری انجام شود از منزل خارج می شد و به تدریس و راهنمایی بانوان می پرداخت.^۱

فضایل اخلاقی بانو مجتهد سیده نصرت

بانو امین نه تنها در مسائل علمی و عملی، بلکه در توجه به نیازهای جامعه نیز بسیار دقیق بود به طوری که رفتار و اخلاق ایشان در شاگردان تاثیر بسزایی داشت وی دانشگاهی را در اصفهان به نام پر برکت (مکتب فاطمیه) تاسیس نمود که خواهان علم و دانش در آن جا به تعلیم و تعلم بپردازند. در آن دانشگاه دانش پژوهانی یافت می شوند که دارای تالیفات و آثار پر ارجی هستند.

بانو امین در این سادگی و تقاضا دارای ابعاد خاصی بود و کتاب روش خوشبختی را به زبان شیرین به عنوان زیربنای معتقدات اخلاقی تدریس می نمود ایشان تمام عمر خود را به تعلیم و تربیت و تحقق و حفظ مکتب می پرداخت. بانو امین از جهت ابعاد شخصیتی از اعتماد به نفس بالا و دیانت برخوردار بود به همین سبب پرورش یافتگان وی از بسیاری از فضیلت های معنوی وی برخوردار بودند. سیده نصرت دانش را راه گشای زندگی بشر می دانست و بر عقیده او باید از گنجینه های گرانقدر بشر استفاده کرد، عشق و علاقه او به قرآن کریم در قالب زبان نمی گنجد^۲ و تفسیر مخزن العرفان او در پانزده جلد خود، دلیل این اشتیاق

^۱ - مجموعه مقالات، ۱۳۷۲، ص ۲۳۳

^۲ - کتاب تفسیر مخزن العرفان محتوای ۱۵ جلد

است. یکی از ویژگی های برتر ایشان متواضع و فروتن بودنشان بود وی روی تحصیلات بالا تأکید داشتند. امام فرمودند علم با عمل، علم با تهذیب، علم با تزکیه: اگر علم بدون تزکیه شود، برای انسان غرور و حجاب می آورد و غیر ممکن است که انسان بتواند صعود کند و یقیناً سقوطش حتمی است می فرمودند: نفس را تزکیه کنید که بعثت انبیا به همین دلیل بود. نسب ایشان با سی واسطه به امام علی (ع) می رسید^۱.

بانو امین معمار انقلاب اسلامی ایران

یکی از شیفتگان به انقلاب اسلامی ایران و رهبر عظیم الشأن آن بانو سیده نصرت بیگم بود. در سال ۵۹ حاجیه خانم امین که اصلاً نمی توانست از خانه خارج شود در خانه از طریق تلویزیون در جریان انقلاب قرار داشتند موقعی که امام سوره حمد را با صدای زیبا و رسا قرائت و تفسیر کردند ایشان شیفته بیان و مطالب امام شدند. ایشان همیشه از معرفت بالای امام و عرفان امام که به حد اعلا رسیده سخن می گفتند و اگر کسی را می دیدند که به امام تهمت می زنند یا حرف ناروایی می گوید به شاگردان خود می گفتند که از جانب من به آنها بگویید در قبال این سخنان زشت و ناروا بد می بینند. روزی امام (ره) جوای احوال بانوی مجتهد می شدند. ایشان جوای حالات و اشتغالات و سلامتی بانو مجتهد امین شدند در مقابل که به منزل حاجیه خانم امین می رفتند بانوی ایرانی مقید بودند برای سلامتی امام (ره) و سلامتی و پیشرفت ایشان در اهداف مقدس اسلام دعا کنند و ایشان ابلاغ سلام خدمت معظم له را ترک نمی کردند.

یادگار های بانو امین

کتابهایی که از ایشان بر جای مانده معرف روح لطیف ایشان میباشد بهترین راه شناخت این بانوی

^۱ - کتاب مخزن اللئالی فی مناقب مولی الموالی علی (ع)

گرانقدر آثار قلمی ایشان است که به گفته اقوام ایشان (این بانو وقتی قلم به دست می گرفت و مشغول نوشتن می شد اصلاً خط خوردگی در آن مشاهده نمی شد) این خود نشانگر افاضات رحمانی است به همین دلیل تاکید کرده که ناشناخته بماند و کتاب های خود را با نام بانوی ایرانی یا بانوی اصفهانی به چاپ می رساند. چند نمونه از این کتابها عبارتند از اخلاق: کتابی است اقتباسی از طهارت اخلاق ابن مسکویه که قسمتی از آن ترجمه شده و نظرات بانو امین و سیده نصرت در حاشیه آن نوشته شده است این کتاب اخلاقی دارای چندین جنبه علمی، عملی و اخلاقی است و مشتمل بر نکات، دقایق و لطایف می باشد. کتاب تفسیر مخزن العرفان (فارسی) این کتاب تفسیر جامع از قرآن کریم که در پانزده جلد به چاپ رسیده است هنگام نگارش این اثر عظیم خانم امین بعد از تفسیر دو جزء اول، از بیم آن که برای خاتمه کارش عمر وفا نکند، به تفسیر جزء سیام دست می بازد و به ترتیب آن را ادامه داده تا سرانجام در اواخر عمر، این مجموعه به پایان می رسد.

سیر و سلوک در روش اولیا و طریق سیر سعدا

محتوای این کتاب در کشف و سیر به سوی پروردگار رب العالمین است. در قسمتی از این کتاب، در بحث (فنا و بقا) چنین آورده شده: (تا از خود فانی نگردی، فانی نباشی)، در بررسی آثار بانوامین که عمده اثرات ایشان در این زمینه است بیشترین حجم مطالب در زمینه شیوه های تربیتی و روشهای تزکیه نفس است. بانو امین در پیامی برای دختران جوان چنین آورده است: (از صفات بارز زنان، همان پاکدامنی و عفت است؛ به طوری که علمای اخلاق گفته اند: عمده شرافت زن نزد عقلا در جامعه، در عفت اوست) سیده نصرت، نمونه ای از این فضیلت ها بود و بسیاری از چشمه های جوشان الی معرفت دست یافت و سراسر عمر پر برکتش را صرف تحصیل و و ترویج دین نموده است. آثار گرانقدر بانو امین در ابعاد دینی، ادبی، فقه، اصول و آثار عقلی و اخلاقی از خود به یادگار گذاشته است. این بانوی عالم از نابغه های دوران و مجتهده زمان بعد از یک عمر خدمت خالصانه و صادقانه در بیست و سوم خرداد ماه ۱۳۶۲، مطابق با اول ماه رمضان

۱۴۰۳ ق ، چهره در نقاب خاک کشید و به جوار رحمت الهی شتافت، روحش شاد و یادش گرمی.

نتیجه

دانش دوستی، همراه با تلاش و تقوای بانو امین سبب شد تا ایشان به عنوان یکی از برجسته‌ترین بانوان موفق در زمینه علم و اخلاق در دوره خود باشد و طولی نکشید که شهرت این بانوی بزرگوار در دنیای اسلام بخصوص جوامع فرهنگی و حوزه های علمی پیچیده شد و سرانجام سبب افتخار بانوان شیعه شد. این عالم بزرگ یک سال از عمر با عزت و با برکت خود را صرف خدمات شایانی به فرهنگ اسلام کرد. شناخت بیشتر این شخصیت و آثار ارزنده اش، ضرورتی است غیرقابل انکار تا از ذکر خاطره اش توشه بگیریم و سیر زندگی آن عارف را الگویی برای خود قرار دهیم.

- 1- چراغ، طبیه، فصلنامه بانوان شیعه، بانو نصرت بیگم، پاییز ۱۳۸۳، شماره (۱)
- 2- شکوری، ابوالفضل، زندگینامه بانوی مجتهد سیده نصرت اصفهانی، یاد، بهار ۱۳۸۴، شماره (7)
- 3- زرکنده، بتول، بانو امین، تهران، انتشارات مدرسه، ۱۳۸۴
- 4- کاشانی ها، زهرا، بانو امین اصفهانی، تهران، موسسه فرهنگی نشر رامین، ۱۳۸۲
- 5- علاء الدین، سید محمد رضا، نگرش قرآنی بانو امین به روش خوشبختی در نهاد خانه و خانواده، کوثر، پاییز و زمستان ۱۳۸۸، شماره (3)
- 6- اسلامی، مرضیه، بانو امین و تفسیر مخزن العرفان، تهران، خانه کتاب ۱۳۸۹
- 7- سایت (<https://rasekhoon.net>)